

Mobbing Kavramının Türkçe Serüveni

Oktay Eser

İstanbul Kültür Üniversitesi

oktayeser@hotmail.com

Kavram karmaşası, bilim dallarının üstüne çöken kara bir bulut gibidir. 2005 yılından sonra Türkiye’de yaşanan bir karmaşa da Mobbing kavramı üzerinde yaşanmaktadır. İşletmelerde yöneticiler ile çalışanlar arasında çıkan kimi sorunların tanımlanmasında mobbing kavramından artık söz edilmeye başlandı. Henüz ülkemizde pek bilinmeyen, son yıllarda duymaya başladığımız bu kavram, sorgulanıyor ve anlam evreni dolduruluyor. Bu bir geçiş evresi görüntüsü vermektedir. Bu yazımda, kavramın kaynak dilde nasıl anlaşıldığını, erek dilde bugün itibarıyla geldiği noktayı göstermeye çalışacak ve kimi önerilerde bulunacağım.

Mobbing Tanımı

Mobbing, Latince “mobile vulgus” sözcüğünden gelmektedir. Kararsız kalabalık, şiddete yönelmiş topluluk gibi anlamlar taşımaktadır. İngilizcede “mob” eylemi, bir yerde toplanmak, saldırmak, ve rahatsız etmek demektir.

Mobbing kavramı, ilk olarak 1960’lı yıllarda Avusturyalı bilim adamı Konrad Lorenz tarafından hayvanların kendi aralarında veya sürü dışı bir yabancıya karşı uyguladıkları taciz davranışını tanımlamak için kullanılmıştır.

Sonraki yıllarda İsveç’li bilim adamı Dr. Peter Paul Heinmann okul yaşantısında öğrenciler arasında görülen zorbalık ve taciz olaylarını ele aldı. 1972 yılında İsveç’te **Mobbing: Group Violence among Children** adlı kitabını yayınladı. Dr. Heinmann, çocuklar arasında görülen zorbalık ve şiddet hareketlerinin önü alınamazsa mobbing nedeniyle kurbanların ümitsizlik ve korku arkasından intihara yönelebildiğini vurgulamıştı.

1980’li yıllarda Dr. Heinz Leymann, mobbing terimini iş hayatındaki baskı, şiddet ve yıldırma hareketlerini tanımlamak için kullanmıştır.

1960’lardan başlayarak günümüze kadar geçen süre içinde yukarıda adı geçen çalışmalara başka çalışmalar da eklenmiş ve kaynak dilde mobbing kavramının içi doldurulmuştur. Bir ülkenin en değerli sermayesi olan insan kaynaklarına zarar veren ve bunun sonucunda da birey, kurum, ve toplum düzeyinde hem sosyal, hem psikolojik hem de ekonomik açıdan kayıplara neden olan mobbing kavramının iş dünyası bağlamında Dr. Leymann tarafından yapılan tanımı şöyledir:

“Mobbing, **duygusal bir saldırıdır**. Bir veya birkaç kişi tarafından diğer bir kişiye yönelik olarak düşmanca ve ahlak dışı yöntemlerle **sistemik bir biçimde uygulanan psikolojik bir terördür**. (1976)”

Gelişmiş ülkelerde cinsel tacizin de önüne geçmiş olan mobbing, çalışanların performanslarını ve dayanma güçlerini yok ederek onları işten uzaklaşmaya veya ayrılmaya zorlamaktadır.

Batı dillerinde mobbing terimi yerine kullanılan ancak hiçbir karşılığın tam olarak mobbing sözcüğü ile anlatılamadığını vermediği aşağıdaki kullanımlarla karşılaşılmaktadır:

- Bullying
- Stalking
- Psycho-terror at workplace
- Emotional abuse
- Workplace syndrome
- Psychological abuse

Mobbing, batıda bir psikolojik saldırı olarak da adlandırılmaktadır. Her saldırının kimi görünen kimi yüzeysel olarak anlaşılabilen yaraları oluşur. Bu yaraların tedavi edilmesi gerekir. Farklı batı dillerinde bu sözcüğün değişmeden aynen korunmasında tıp literatüründe bir hastalık adı olarak görülmesinin de etkisi olduğu konusunda hiç kuşku yoktur.

Mobbing Kavramının Erek Dil Serüveni

Erek dilde mobbing kavramı ortaya çıktığından beri çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bunlar çeviri kitaplar yayınlamak yanında telif eserler üretmek şeklinde de olmuştur. Erek okurun bu çalışmalar sayesinde kavramdan haberdar olduğu ve sonraki yıllarda daha da bilinçlendiği açıktır.

Farklı bilim adamı ve yazarlar, bu kavramın üzerinde anlaşılabilir bir karşılığının erek dilde olmamasından dolayı kendi karşılıklarını ürettiğini ve **çeviri kararları aldığını** görmekteyiz. Farklı yaklaşımlar, bilerek veya bilmeyerek, erek dilde çok sayıda karşılığın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

2000 yılından sonra basılmış Türkçe kitaplardaki kullanımları inceleyerek yazarların bu çeviri sorununa yaklaşımlarını ve öneri sözcüklerini betimlemek mümkün oldu.

Memory Center Nöropsikiyatri Merkezi yöneticisi Psikiyatr Nevzat Tarhan, 2003 yılında yayınladığı "Psikolojik Savaş - Gri Propaganda" adlı kitabında mobbing konusuna değindiği bölümde **mobbing, fırça atmak, kurban, mobbinge maruz kalanlar, mobbingzede** gibi karşılıkları kullanmıştır.

2003 yılında yayınlanan bir diğer kitap ise çeviri bir kitap olan Davenport'un kitabı "Mobbing, Emotional Abuse in the American Workplace" Sistem yayıncılıktan çıkmıştır. Osman Cem Öneray'ın çevirisi ile yayınlanan kitabın erek dildeki adı "Mobbing - İşyerinde Duygusal Taciz" olmuştur.

Mobbing üzerine ilk telif kitap 2005 yılında Timaş yayınları arasında çıkan "Mobbing - İşyerinde Duygusal Saldırı ve Mücadele Yöntemleri"

ile Şaban Çobanoğlu'nun kitabıdır. Sayın Çobanoğlu'nun ayrıca mobbing hakkında bilgilendirici internet sitesi de incelendiğinde mobbing kavramının Türkçede kullanımını görmek mümkün olacaktır.

Çobanoğlu, kitabının başlığında kavramı korumuş ve kullanıldığı bağlama yönelik "iş yerinde duygusal saldırı" şeklinde kısa bir açıklama yapma gereğini duymuştur. Kitabının değişik bölümlerinde mobbing sözcüğünü aynen kullanmış buna ek olarak ise Türkçe farklı karşılıkları birbirini destekleyecek şekilde kullanmıştır: **Duygusal taciz, zorbalık, yıldırma, işyerinde duygusal saldırı, ve işyeri sendromu**. Metin içi kimi kullanımlarında mobbing(yıldırma) gibi önce kaynak dil sözcüğü sonra parantez içinde erek dilde önerdiği karşılığı vermektedir.

Mobbing uygulayan kişi için ise **saldırgan, tacizci, duygusal saldırgan, mobbing tacizcisi, zorba, ve mobbing uygulayan** gibi karşılıklara rastlanır. Mobbing saldırısına uğrayan kişi anlamında ise **mağdur, kurban, mobbing kurbanı/mağduru, ve duygusal saldıya uğrayan** ifadeleri vardır.

Mobbing kavramı ve Türkçe'de kullandığı karşılıklar üzerine kendisiyle yaptığımız görüşmede Çobanoğlu, "Mobbing, bir hastalık adıdır. Hastalık adları, çoğu dilde değiştirilmeden kullanılmıştır. Ben, öğretmeyi amaçladım. Bir sözcüğü bir başkasıyla değiştirmek bir devleti yıkıp yerine yenisini koymak gibi bir şeydir. Ayrıca bu kitap, Türkiye'de mobbing üzerine yayınlanan ilk kitaptır. Okuyucuya içinden bir beğeni oluşturabileceği farklı kullanımlarla seslenmek istedim. Öncü olan bir kitapta böyle hareket etmek gereğini hissettim" şeklinde kararlarını gerekçelendirdi.

İkinci kitap olarak 2006 yılında Beta yayınlarından çalışma psikoloğu Pınar Tınaz'ın "İşyerinde Psikolojik Taciz(Mobbing)" adlı kitabı yayınlandı. Sayın Tınaz, kitabının başlığını bir bağlam içinde Türkçe vermeyi tercih etmiş bu kavramın İngilizce karşılığını parantez içinde vererek okurlarını karşılaştıklarını düşündüğü kavram kargaşasına karşı yönlendirmiştir. Pınar Tınaz, çalışmasında **zorbalık, yıldırma, mobbing, mobbing yapmak, mobbing mağduru, mağdur, ve mobbing'e uğrayan kişi** gibi karşılıklara yer vermiştir.

İnternet, mobbing kavramının Türkçesi için çeşitli karşılıklarla dolu görünüyor. Bunlardan bir kısmı aşağıda örnek olarak verilmiştir.

Mobbing, iş yerinde saldırı, ofis içi şiddet, örgütlerde yıldırma, duygusal terör, yıldırmaya yönelik davranış, psikolojik şiddet, yıldırma, mobbing uygulayan kişi, kurban, mağdur vs.

Kullanılan Türkçe karşılıklar sonunda 2007 yılı itibariyle gelinen durum yukarıda belirtildiği gibidir.

Sonuç ve öneri

Toplumumuzda adı konulmamış da olsa yaşanan sıkıntı, değişik şekillerde dile getirilmiştir. Birçok insan yaşadıklarına mobbing diye bir isim verilmesiyle birlikte harekete geçmiş ve kendilerine sunulan terimleri kullanmaya başlamışlardır. İş hayatındaki baskı, şiddet ve yıldırma hareketlerini tanımlamak için kullanılan mobbing teriminin erek dilde kullanımlarını iki temel düşüncenin yönlendirdiğini söylemek mümkündür.

- 1- "Mobbing, bir hastalıktır" görüşü beraberinde kendi içinde tutarlı karşılıkları getirmiştir: Bu görüş, mobbing, mobbing uygulamak, mobbing mağduru, mobbingzede, mobbinge maruz kalanlar, mobbing uygulayan kişi gibi içinde kaynak dil terimini tutan ve buna Türkçe ek ve kelime ilaveleriyle anlamı pekiştiren bir görüştür.
- 2- "Mobbing, psikolojik bir saldırıdır" görüşü de kendi tutarlılığını sağlayacak ifadeleri bulmuştur. Zorbalık, yıldırma, taciz, duygusal taciz, işyerinde duygusal saldırı, saldırgan, tacizci, duygusal saldırgan, zorba, mağdur, kurban, duygusal saldırıya uğrayan ifadeleri sıkça kullanılan ifadelerdendir.

Benim düşüncem, mobbing kelimesi için bir karşılık belirlemeli ve kullanmaya başlamalıyız. Böylece bu ifadelerin karmaşasından kurtulmanın ilk adımlarını da atmış oluruz. Bu kavram için Türkçe bir karşılık da mümkündür.

Mobbingi tanımlarken duygusal bir saldırı olduğunu belirten Dr. Leymann, bu saldırının sistematik ve kasıtlı yapıldığını belirtmişti. Mobbing kavramında iki taraf bulunmaktadır. Taraflardan biri, diğerine karşı bir tutum içinde bulunmaktadır. Bu ilişkinin doğasına işyeri bağlamında bakacak olursak, yönetici gelecek vadeden çalışanına karşı bu baskıyı kurmaktadır. Her canlının elde ettiği şeyi veya yeri dışardan gelecek sıkıntılara karşı koruma içgüdüğü vardır. Yönetici, çalışanını kendini yerinden edecek biri olarak görmeye başladığı andan itibaren kendini ve yerini koruma güdüsü ile kararlar alacaktır. Mobbing, bence bir karar almadır ve bu canlının insan olduğu göz önünde tutulduğunda verdiği kararların sorumluluğunu da üstlenmelidir. Mobbing durumunda verilen kararlar etik olmamakta ve baskı kararı alan yönetici kararlarının sorumluluğunu da yetkisini kullanarak gizleyebilmektedir. Bu yüzden mobbing, ispatı zor bir süreçtir. Birbirleriyle ilişkisiz gibi görünen, ancak bir araya geldiklerinde tek bir durumu gösteren şikâyetler, bir sendromdur. O yüzden **işyeri sendromu** gibi ifadeler de açıklayıcı görünmektedir.

Mobbing, dilbilgisi yönünden mob fiilinden türetilmiş bir isimdir. Eylem, karşı tarafı baskı altına alarak uzaklaştırmayı ifade etmektedir.

Sonuç olarak, mobbing için Türkçe bir kelime olarak bu ifade ettiğim özellikleri de içine alacak şekilde "**Yıldırma**" teriminin kullanılması uygun görünmektedir. Dilsel açıdan fiilden türetilmiş bir kelime olmasının yanında kendini tehdit altında gören yöneticinin baskı kurarak çalışanını uzaklaştırma amacını da hissettirmektedir.

Kaynaklar

Çobanoğlu, Şaban: Mobbing - İşyerinde Duygusal Saldırı ve Mücadele Yöntemleri. Timaş Yayınları. İstanbul, 2005.

Davenport, Noa, Ruth Distler Schwartz, Gail Pursell Elliott: Mobbing, İşyerinde Duygusal Taciz(mobbing). Çev. Osman Cem Öneray. Sistem Yayıncılık. İstanbul, 2003.

Leymann, Heine: Mobbing and Psychological Terror at Workplaces. 1990.

Tarhan, Nevzat: Psikolojik Savaş -Gri Propaganda. Timaş Yayınlar. İstanbul, 2003.

Tınaz, Pınar: İşyerinde Psikolojik Taciz(Mobbing). Beta Yayınları. İstanbul, 2006.

<http://de.wikipedia.org/wiki/mobbing>

<http://en.wikipedia.org/wiki/mobbing>

<http://tr.wikipedia.org/wiki/mobbing>

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Sendrom>

<http://turk.internet.com/haber/yazigoster.php3?yaziid=170433>

<http://www.hurriyet.com.tr/yasam/4635437.asp?gid=82>

http://www.kobifinans.com.tr/bilgi_merkezi/020708/15233

<http://www.leymann.se/english/frame.html>

<http://www.mobbingturkiye.com>

<http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=98>